

людського капіталу / П. П. Мазурок, Н. А. Молозіна // Економічний часопис – XXI. – 2013. – № 4 (1). – С. 46 – 49.

8. Молозіна Н. А. Методичний підхід до визначення розміру страхових тарифів обов'язкового соціального медичного страхування / Н. А. Молозіна // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації: Х Ювілейна Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених, 21 – 23 лютого 2013 р., ТНЕУ, м. Тернопіль.

REFERENCES

Gurdus, V. O., and Ayvazova, M. V. "Problema defitsita sredstv v sisteme zdravookhraneniia i dobrovolnoe meditsinskoe strakhovanie kak sposob ee resheniia" [The problem of lack of funds in the health system and voluntary medical insurance as a way to solve it]. *Meditsinskaia pomoshch*, no. 2 (2001): 3-9.

Mnykh, M. V. "Medychne strakhuvannia za kordonom ta mozhlyvosti ioho realizatsii v Ukraini" [Health insurance abroad and the possibility of its implementation in Ukraine]. *Derzhava i ekonomika*, no. 11 (2006): 39-41.

Mazurok, P. P., and Molozina, N. A. "Vplyv obsiahu investytsii v okhoronu zdorov'ia na stan produktyvnosti pratsi v Ukraini" [The im-

pact of investments in health status on labor productivity in Ukraine]. *Derzhava ta rehiony*, no. 6 (2012): 221-225.

Mazurok, P. P., and Molozina, N. A. "Funktionalna model vplyvu обов'язкового соціального медичного страхування на розвиток людського капіталу" [A functional model of the impact of mandatory social health insurance in the development of human capital]. *Ekonomichnyi chasopys* – XXI, no. 4 (1) (2013): 46-49.

Molozina, N. A. "Metodychnyi pidkhd do vyznachennia rozmiru strakhovykh taryfiv обов'язкового соціального медичного страхування" [Methodological approach to determine the amount of insurance rates for compulsory social insurance]. *Ekonomichnyi i sotsialnyi rozvytok Ukrainy v KhKhI stolitti: natsionalna identychnist ta tendentsii hlobalizatsii*. Ternopil: TNEU, 2013.

Osadets, S. S. *Strakhuvannia* [Insurance]. Kyiv: KNEU, 2006.

Stetsiuk, T. I. "Sutnist medychnoho strakhuvannia ta ioho miste u systemi sotsialnoho zakhystu hromadian" [The essence of health insurance and its place in the system of social protection]. *Finansy: oblik ta audyt*, no. 11 (2008): 142-148.

Zahorodnii, V. V., and Kovalenko, O. S. "Prykladni ta teoretychni aspekty derzhavnogo upravlinnia reformuvanniam v systemi okhorony zdorov'ia" [Applied and theoretical aspects of public administration reform in public health]. *Okhorona zdorov'ia Ukrainy*, no. 1 (2002): 26-29.

УДК 364.3:331.101.264.2

БАЗОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНО АКТИВНОГО НАСЕЛЕННЯ

© 2014 ПОЛЯК Н. О.

УДК 364.3:331.101.264.2

Поляк Н. О. Базові засади формування концепції соціального забезпечення економічно активного населення

Метою статті є обґрунтування необхідності розробки національної концепції соціального забезпечення в Україні, а також розкриття базових засад формування такої концепції для економічно активного населення на основі конкретизації її мети, завдань, визначення основних напрямів і заходів реалізації. Автором запропоновано такі основні напрями реалізації концепції соціального забезпечення економічно активного населення: розширення сфери охоплення соціального забезпечення економічно активного населення; створення ефективної системи державних соціальних стандартів і гарантій; впровадження в практику фінансово-економічного обґрунтування соціальних законів; реалізація соціальної відповідальності; використання новітніх соціальних технологій. Розробка концепції соціального забезпечення економічно активного населення в Україні в цілому сприятиме вдосконаленню діючої системи соціального забезпечення, покращенню рівня та якості життя населення та подальшому соціально-економічному розвитку держави.

Ключові слова: соціальне забезпечення, економічно активне населення, концепція.

Рис.: 1. **Бібл.:** 8.

Поляк Наталя Олегівна – заступник завідувача, відділ соціального прогнозу, Центр перспективних соціальних досліджень Міністерства соціальної політики України та НАН України (пров. Будівельників, 5а, Київ, 02100, Україна)

E-mail: poliak_n@ukr.net

УДК 364.3:331.101.264.2

Поляк Н. О. Базовые основы формирования концепции социального обеспечения экономически активного населения

Целью статьи является обоснование необходимости разработки национальной концепции социального обеспечения в Украине, а также раскрытие базовых основ формирования такой концепции для экономически активного населения на основе конкретизации ее цели, задач, определения основных направлений и мероприятий реализации. Автором предложены следующие основные направления реализации концепции социального обеспечения экономически активного населения: расширение сферы охвата социального обеспечения экономически активного населения, создание эффективной системы государственных социальных стандартов и гарантий, внедрение в практику финансово-экономического обоснования социальных законов, реализация социальной ответственности, использование современных социальных технологий. Разработка концепции социального обеспечения экономически активного населения в Украине в целом будет способствовать усовершенствованию действующей системы социального обеспечения, улучшению уровня и качества жизни и социально-экономическому развитию государства.

Ключевые слова: социальное обеспечение, экономически активное население, концепция.

Рис.: 1. **Библ.:** 8.

Поляк Наталья Олеговна – заместитель заведующего, отдел социального прогноза, Центр перспективных социальных исследований Министерства социальной политики Украины и НАН Украины (пер. Строителей, 5а, Киев, 02100, Украина)

E-mail: poliak_n@ukr.net

UDC 364.3:331.101.264.2

Poliak N. O. Basic Grounds of Formation of the Concept of Social Security of Economically Active Population

The goal of the article is justification of a necessity of development of the national concept of social security in Ukraine and revelation of basic grounds of formation of such a concept for economically active population on the basis of specification of its goals, tasks and identification of main directions and measures of realisation. The author offers the following main directions of realisation of the concept of social security of economically active population: expansion of the sphere of coverage of social security of economically active population, creation of a efficient system of state social standards and guarantees, introduction of financial and economic justification of social laws into practice, realisation of social responsibility and use of modern social technologies. Development of the concept of social security of economically active population in Ukraine would facilitate, in general, improvement of the existing system of social security, improvement of the living standards and socio-economic development of the state.

Key words: social security, economically active population, concept.

Pic.: 1. **Bibl.:** 8.

Poliak Natalia O. – Deputy Head, Department of Social forecast, Center for Advanced Social Research of the Ministry of Social Policy of Ukraine and NAS of Ukraine (prov. Budivelynykiv, 5a, Kyiv, 02100, Ukraine)

E-mail: poliak_n@ukr.net

Дослідження науково-теоретичних і практичних напрацювань з проблем соціального забезпечення свідчать, що воно є невід'ємною складовою соціальної політики держави та відіграє суттєву роль у недопущенні та зниженні рівня бідності. Як засвідчує практика розвинутих країн, соціальне забезпечення у поєднанні з розвитком економіки та активною політикою на ринку праці стає дієвим інструментом для досягнення стійкого соціально-економічного розвитку.

Серед сучасних соціально-економічних проблем в Україні, як підтверджують дослідження сучасних науковців-економістів, найбільшу стурбованість викликають ті, що порушують принцип соціальної справедливості [3, с. 106]. Зокрема, до таких проблем слід віднести значне розшарування доходів різних груп населення, високий рівень бідності в поєднанні з низьким життєвим рівнем працюючого населення, неефективність системи державних соціальних стандартів та гарантій. Зазначене вказує на недосконалість системи соціального забезпечення.

До цього часу, головні завдання системи соціального забезпечення завжди були зосереджені на захисті вразливих верств населення від соціальних ризиків. Однак внаслідок значного поширення бідності серед працюючих (80% бідних складають домогосподарства з працюючими особами), феномен сьогодення полягає у тому, що соціальні ризики поширюються на економічно активне населення, яке сьогодні потребує особливої підтримки та стає важливим об'єктом системи соціального забезпечення. У зв'язку з цим виникає необхідність удосконалення сучасної системи соціального забезпечення. Дієвим кроком у цьому напрямі може стати розробка національної концепції соціального забезпечення, яка б поширювалася на все населення.

Слід зазначити, що у 1993 р. було схвалено Концепцію соціального забезпечення населення України, яка орієнтована на досвід європейських країн та враховувала перехід до ринкової економіки, до того ж вона передбачала поширення соціального забезпечення на громадян, що працюють за наймом, членів їхніх родин і непрацездатних осіб [6]. У цій Концепції було запропоновано механізми, які забезпечуватимуть дотримання державних соціальних гарантій щодо: реалізації прав громадян на працю та на допомогу по безробіттю; оплати праці та мінімального розміру заробітної плати; надання державної допомоги, пільг та інших видів соціальної підтримки малозабезпеченим громадянам і сім'ям, які виховують дітей; матеріального забезпечення у разі досягнення пенсійного віку, тимчасової чи постійної втрати працездатності, втрати годувальника тощо. Але зазначена Концепція так і не набула юридичної сили закону, у зв'язку з чим у подальшому не були визначені заходи її реалізації. Згодом, за час незалежності України була сформована відповідна законодавчо-нормативна база у цій сфері, що запроваджує сучасні підходи до формування національної системи соціального забезпечення, а також визначає цивілізовані її форми. Проте, сучасне законодавство має суперечливий характер, а також в державі відсутній уніфікований документ, у якому було б визначено загальні підходи до регулювання системи соціального забезпечення, базові поняття, мета, завдання, об'єкти, а також зміст і обсяг державних соціальних гарантій у цій сфері та ін.

Метою статті є обґрунтування необхідності розробки сучасної національної концепції соціального забезпечення в Україні, а також розкриття базових засад формування такої концепції для економічно активного населення

на основі конкретизації її мети, завдань, визначення основних напрямів та заходів реалізації.

Соціальне забезпечення економічно активного населення можна визначити як захист економічно активних осіб та їх сімей з метою забезпечення доступу до медичного обслуговування та збереження гарантованого рівня доходу в разі настання відповідних соціальних ризиків (безробіття, тимчасової непрацездатності, вагітності та пологів, догляду за дитиною, нещасного випадку на виробництві, професійного захворювання та інших), що здійснюється у вигляді соціальних виплат та послуг, визначених на основі гідних соціальних стандартів.

Розробка та впровадження національної концепції соціального забезпечення є соціальною та економічною необхідністю. Соціальна необхідність полягає у скороченні масштабів бідності та нерівності, а також запобіганні соціальної ізоляції та соціальної незахищеності. Економічна необхідність виявляється у стимулюванні продуктивності, розширенні можливостей в області працевлаштування і сприянні економічному розвитку. Вважаємо, що концепція соціального забезпечення має бути тісно пов'язана зі стратегією зайнятості, гідної праці, стратегічними напрямками подолання бідності та з іншими аспектами соціальної політики.

З метою підвищення якості та рівня життя економічно активного населення та сприяння ефективному функціонуванню всієї системи соціального забезпечення, доцільним є розробка базових засад формування такої концепції для економічно активного населення, які передбачають визначення мети, завдань, основних напрямів та заходів реалізації даної концепції, із розкриттям їх змісту (рис. 1).

На нашу думку, у широкому розумінні концепція соціального забезпечення економічно активного населення повинна базуватися на посиленні значущості превентивних заходів. Особливо важливим є вжиття заходів, що спрямовані на попередження реалізації соціальних ризиків – безробіття, травм на виробництві та ін., сприяючи тим самим створенню умов для гідного життя людей. Інакше кажучи, визнання потреби в постійній адаптації соціального забезпечення до нових викликів передбачає більш широкий погляд на інструменти його здійснення.

Виплати в системі соціального забезпечення у поєднанні з політикою у сфері зайнятості повинні бути спрямовані на стимулювання працівників до пошуку продуктивної зайнятості. Наприклад, можна запровадити виплати на швидке працевлаштування після втрати роботи, допомоги з метою розвитку професійних навичок, компенсації за територіально розширені пошуки роботи та переїзд тощо.

До основних напрямів реалізації концепції, які повинні визначатися соціальною політикою держави, віднесено: розширення сфери охоплення соціальним забезпеченням, створення якісної та ефективної системи державних соціальних стандартів і гарантій; впровадження в практику фінансово-економічного обґрунтування соціальних законів; реалізація соціальної відповідальності на рівні держави, бізнесу і громадянина; використання новітніх соціальних технологій.

Одним із найважливіших напрямів реалізації даної концепції є визначення стратегії щодо розширення сфери охоплення соціальним забезпеченням. Урахування рекомендацій Міжнародної організації праці (МОП) щодо двовимірної стратегії розширення соціального забезпечення дає підстави стверджувати таке [8, с. 3]. Національна стратегія розширення сфери охоплення соціального забезпечення

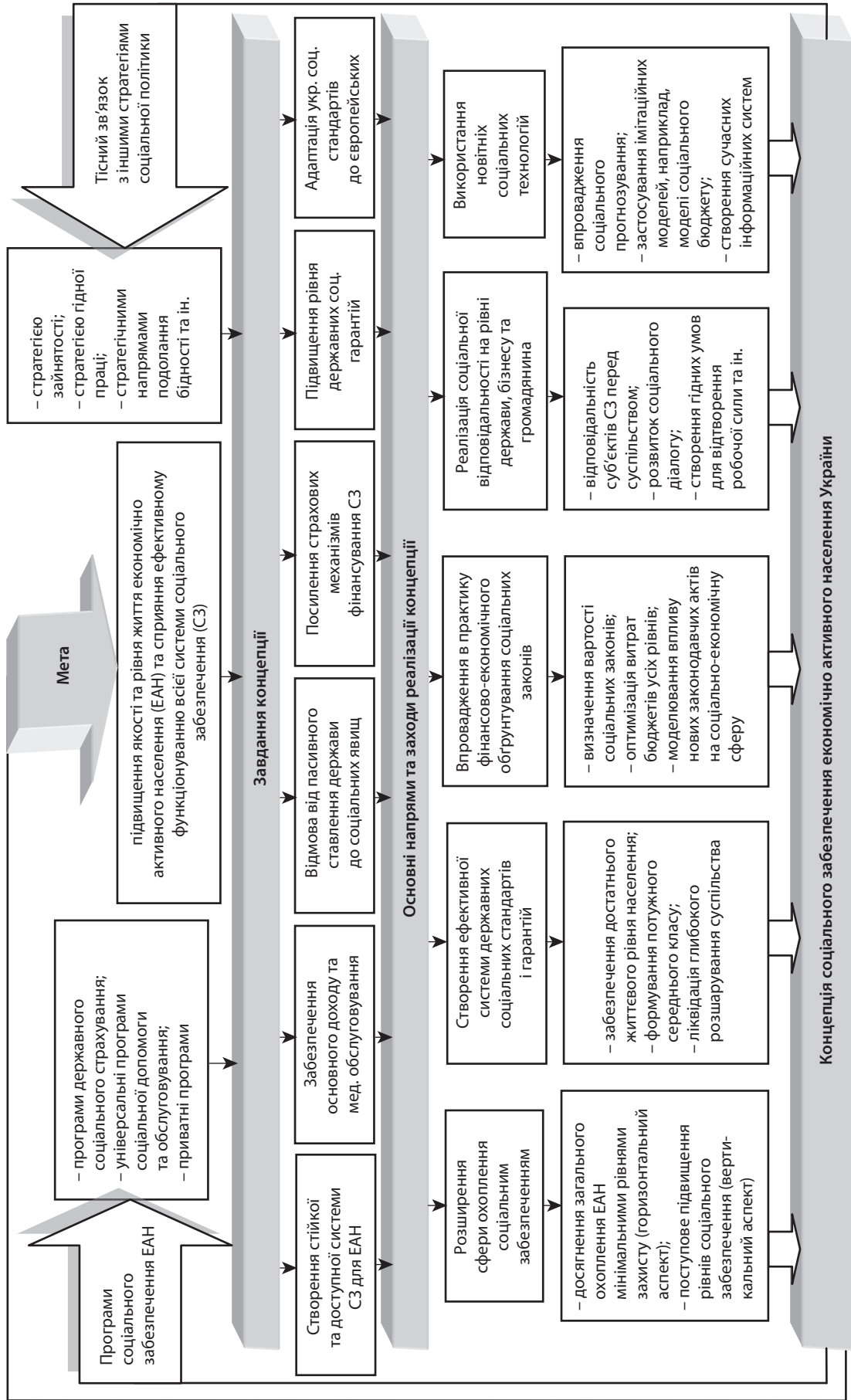

Рис. 1. Схема базових засад формування концепції соціального забезпечення економічно активного населення

має бути спрямована, по-перше, на досягнення загального охоплення населення мінімальними рівнями захисту (горизонтальний аспект) і, по-друге, на поступове підвищення рівнів соціального забезпечення (вертикальний аспект) з урахуванням законодавчих норм та економічних можливостей держави.

Вважаємо, що формування національної стратегії розширення сфери охоплення соціального забезпечення економічно активного населення має передбачати:

- ✦ доповнення заходів в галузі соціального забезпечення заходами на ринку праці, включаючи, заходи у сфері професійно-технічного навчання й інших заходів;
- ✦ визначення фінансових потреб і ресурсів, а також термінів виконання і послідовність впорядкування заходів поетапного досягнення цілей;
- ✦ широке інформування про мінімальні рівні соціального забезпечення та здійснення відповідних інформаційних програм, у тому числі за допомогою соціального діалогу та ін.

Розширення сфери охоплення соціальним забезпеченням має застосовуватися до осіб, зайнятих як у формальній, так і в неформальній економіці, і сприяти зростанню зайнятості у формальному секторі та скороченню неформальних форм зайнятості, а також узгоджуватися з планами соціально-економічного розвитку.

На нашу думку, базовим напрямом реалізації концепції соціального забезпечення економічно активного населення є створення якісної та ефективної системи державних соціальних стандартів і гарантій, яка забезпечуватиме визначені соціальні права на достатній життєвий рівень економічно активного населення. Ефективна система соціальних стандартів є обов'язковою передумовою формування потужного середнього класу та ліквідації глибокого розшарування суспільства.

Сьогодні основні правові засади формування і застосування державних соціальних стандартів і гарантій визначено у Законі України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» та Державному класифікаторі соціальних стандартів і нормативів [5]. Однак вважаємо, що необхідно доопрацювати положення зазначеного закону щодо визначення понятійно-категоріального апарату соціальних стандартів, гарантій і методичних підходів для розрахунку їх розмірів. Дієвим заходом було б внесення змін до розробленого Державного класифікатора соціальних стандартів і нормативів стосовно методичних підходів до порядку визначення розмірів конкретних соціальних виплат та послуг, які гарантуються державою.

На нашу думку, формування державних соціальних стандартів та гарантій повинно забезпечуватися на основі таких принципів:

- ✦ дотримання конституційних прав громадян щодо одержання державних соціальних гарантій на рівні встановленому законом;
- ✦ забезпечення наукової обґрунтованості щодо розробки державних мінімальних соціальних стандартів;
- ✦ прозорості та громадського контролю під час затвердження, застосування та фінансового забезпечення державних соціальних стандартів та гарантій, а також обов'язкової відкритості для суспільства та засобів масової інформації стосовно процедури

розгляду та прийняття рішень щодо їх визначення та застосування;

- ✦ забезпечення державних соціальних гарантій на основі впровадження європейських та міжнародних соціальних стандартів, що обумовлено вимогами глобалізаційного світового простору, а також підвищення якості надання цих гарантій упродовж усього життя;
- ✦ визначення чіткого порядку фінансування відповідних соціальних стандартів та гарантій із бюджетів різних рівнів.

Важливим аспектом у даному питанні є адаптація державних соціальних стандартів до міжнародних, зокрема, тих, які стосуються питань оплати праці, надання державної соціальної допомоги та виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням. Для цього Україна має підписати та ратифікувати Конвенцію МОП № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення» та Європейський кодекс соціального забезпечення та виконувати взяті соціальні зобов'язання держави, що визначені у цих міжнародних актах, перед своїми громадянами [2; 4].

Одним із найважливіших питань у розробці Концепції соціального забезпечення економічно активного населення є впровадження в практику фінансово-економічного обґрунтування соціальних законів, яке виступає як механізм для визначення їх вартісної оцінки. Фінансово-економічне обґрунтування соціальних законів повинно передбачати проведення систематичного та об'єктивного моніторингу відповідності законодавчо встановлених та фактично досягнутих кількісних та якісних показників в сфері соціального забезпечення. Фінансово-економічне обґрунтування повинно базуватися на ретельному фінансовому, економічному, статистичному аналізах і мати точні розрахунки та відомості про джерела фінансування реалізації законопроекту на поточний та наступні роки.

Введення в практику фінансово-економічного обґрунтування сприятиме обранню найбільш ефективних стандартів і нормативів, що дозволить оптимізувати витрати бюджетів усіх рівнів, в тому числі бюджетів фондів соціального страхування, прогнозувати зміни соціальних витрат і ризиків, оцінювати фінансово-економічний ефект від впровадження нових нормативно-правових актів, а також забезпечити моделювання їх впливу на соціально-економічну сферу.

Необхідною умовою формування концептуальних основ соціального забезпечення є реалізація соціальної відповідальності на рівні держави, суспільства та бізнесу, що забезпечує відповідальність суб'єктів соціального забезпечення перед суспільством.

На нашу думку, сьогодні особливо важливу роль відіграє соціальна відповідальність бізнесу, яка може полягати у такому:

- ✦ створення гідних умов для відтворення робочої сили;
- ✦ своєчасна виплата гідної заробітної плати, обов'язкових виплат на соціальне забезпечення, а також своєчасна та в повному обсязі сплата податків і внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;
- ✦ підтримка рівня зайнятості та участі у програмах перекваліфікації кадрів у разі ліквідації робочих місць;

- ✦ здійснення соціальної підтримки найманих працівників шляхом надання пільгових кредитів, сімейних допомог, компенсації витрат на лікування та оздоровлення тощо;
- ✦ спільне фінансування добровільного страхування працівників та сприяння розвитку корпоративного професійного пенсійного страхування;
- ✦ благодійна діяльність та ін.

Економічною наукою доведено та підтверджено практикою, що найбільш дієвим механізмом формування соціальної відповідальності бізнесу є саме розвиток соціального партнерства [1, с. 177]. Виходячи з вищезазначених положень, вважаємо, що розвиток соціального діалогу є важливим механізмом реалізації концепції соціального забезпечення. Під соціальним діалогом розуміють систему взаємодії роботодавців, державних органів і представників найманих працівників, що спирається на переговори та забезпечує прийняття взаємних рішень у регулюванні соціально-трудових та інших відносин.

У процесі соціального діалогу влада, бізнес та громадські організації повинні виходити з необхідності забезпечення соціальної стабільності в суспільстві, правового захисту та реалізації основних прав і свобод особистості, динамічного розвитку економіки тощо.

Крім того, важливим напрямом реалізації концепції соціального забезпечення економічно активного населення, на нашу думку, є використання новітніх соціальних технологій у цій сфері, до яких необхідно віднести: соціальне прогнозування, моделювання, сучасні інформаційні системи. Так, використання соціального прогнозування (під яким слід розуміти прогнозування всього, що пов'язано із суспільством, із суспільними відносинами, у центрі якого знаходиться людина) дозволить передбачити розвиток системи соціального забезпечення в перспективі [7, с. 234]. Моделювання – є складовою частиною прогнозування і передбачає використання електронних імітаційних моделей, на основі яких можна виконувати розрахунки та моніторинг показників у сфері соціального забезпечення. Для реалізації даної концепції пропонується використання діючої в Україні економіко-математичної імітаційної моделі соціального бюджету, яка досить широко використовується в країнах з ринковою економікою [7, с. 247]. Модель використовує актуарні методи та дозволяє проводити розрахунки соціальних виплат, у т. ч. для економічно активного населення, а також джерел їх фінансування з урахуванням впливу макроекономічного середовища, демографічних процесів та впливу ринку праці.

ВИСНОВКИ

Процес формування системи соціального забезпечення в Україні триває, залишається невирішеним комплекс правових, організаційних та економічних проблем.

Поряд із запропонованими автором основними напрямками та заходами реалізації концепції соціального забезпечення економічно активного населення необхідно передбачати адаптацію вже існуючих соціальних механізмів до ринкових відносин та їх розвиток у нових умовах. Зокрема, збереження та розвиток системи соціальних послуг, адресності державних соціальних допомог, реалізація підприємствами соціозахисних функцій, що у сукупності сприятиме вдосконаленню діючої системи соціального забезпечення, покращенню рівня та якості життя населення та подальшому соціально-економічному розвитку держави. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка праці та соціально трудові відносини : підручник / [А. М. Колот, О. А. Грішнова, О. О. Герасименко, Г. Г. Завіновська та ін.]; за наук. ред. д. е. н., проф. А. М. Колота. – К. : КНЕУ, 2009. – 711 с.
2. Європейський кодекс соціального забезпечення. Страсбург, 16 квітня 1964 р. Збірка договорів Ради Європи. Парламентське видавництво, Київ – 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_329/page
3. Кисіль Л. Н. Доходи населення як показники соціальної справедливості / Л. Н. Кисіль, І. В. Петренко // Соціально-трудові відносини: теорія та практика : зб. наук. праць – К. : Вид-во ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т імені Вадима Гетьмана», 2011. – № 1. – С. 105 – 109.
4. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення. Конвенція №102 / Конвенції та рекомендації, ухвалені міжнародною організацією праці. 1919 – 1964. Т. I. – МОН. – Женева, 2001. – С. 554 – 579.
5. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>
6. Про проект Концепції соціального забезпечення населення України: Постанова Верховної Ради України від 21.12.1993 р. № 3758-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3758-12>
7. Соціальні технології: світовий досвід та тенденції розвитку в Україні : монографія / [Н. П. Баранова, Л. І. Ільчук та ін.]; за ред. В. В. Барабаша. – Херсон : Вид-во ПП Вишемирський В. С., 2008. – 340 с.
8. Стратегія Міжнародної організації праці. Соціальне забезпечення для всіх: розбудова мінімальних рівнів соціального захисту та всеосяжних систем соціального забезпечення: узагальнений виклад / Міжнародна організація праці, Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи. – Будапешт : МОП, 2013 р. – 77 с.

REFERENCES

- Baranova, N. P., and Ilchuk, L. I. *Sotsialni tekhnologii: svitoviy dosvid ta tendentsii rozvytku v Ukraini* [Social technologies: international experience and developments in Ukraine]. Kherson: PP Vyshemyrskiy V. S., 2008.
- Kysil, L. N., and Petrenko, I. V. "Dokhody naselennia iak pokaznyky sotsialnoi spravedlyvosti" [Household income as indicators of social justice]. *Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka*, no. 1 (2011): 105-109.
- "Konventsiiia pro minimalni normy sotsialnoho zabezpechennia" [Convention on Minimum Standards of Social Security]. In *Konventsii ta rekomendatsii, ukhvaleni mizhnarodnoiu orhanizatsiiei pratsi*, 554-579. Zheneva, 2001.
- Kolot, A. M., Hrishnova, O. A., and Herasyenko, O. O. *Ekonomika pratsi ta sotsialno trudovi vidnosyny* [Labour economics and social and labor relations]. Kyiv: KNEU, 2009.
- [Legal Act of Ukraine] (2000). <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>
- [Legal Act of Ukraine] (1993). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3758-12>
- Stratehiia Mizhnarodnoi orhanizatsii pratsi. Sotsialne zabezpechennia dlia vsikh: rozbudova minimalnykh rinviv sotsialnoho zakhystu ta vseosiazhnykh system sotsialnoho zabezpechennia* [The strategy of the International Labour Organisation. Social security for all: development of minimum levels of social protection and comprehensive system of social security]. Budapest: MOP, 2013.
- "Yevropeiskiy kodeks sotsialnoho zabezpechennia" [European Code of Social Security]. http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_329/page